

František F. Jakab^[1]

Univerzita Mateja Bela

Filozofická fakulta

Banská Bystrica (Slovenská republika)

UDC 339.92(497.1:437)"19"
Originálny vedecký článok
Prijatý: 23.3.2026
Akceptovaný: 16.4.2026
doi: 10.5937/napredak7-65968

Príspevok k československo-juhoslovanským hospodárskym vzťahom v 20. rokoch 20. storočia^[2]

Abstrakt: Štúdia sa sústreďujú na československo-juhoslovanské hospodárske vzťahy v priebehu 20. rokov. Cieľom je analyzovať príčiny ich problematického vývoja, ktorý nikdy nenaplnil svoj potenciál umožnený rozdielnym charakterom hospodárstva, blízkymi politickými väzbami a členstvom v malodohodovej aliancii. Výsledky dosiahnuté štúdiom sekundárnej literatúry a archívnym výskumom v Prahe a Belehrade označujú za hlavné príčiny tohto neúspechu charakter československej hospodárskej politiky, jej expanzívny charakter a odmietanie importu juhoslovanského tovaru. Zároveň nie je možné opomenúť ani obojstranné komplikácie pri rokovaniach o prijatie obchodných zmlúv, zavádzanie importných ciel, či množstvo sporov typických pre československo-juhoslovanský obchod. Hospodárske vzťahy, ktoré mohli upevniť bilaterálne vzťahy, sa nakoniec stali ich slabinou.

Kľúčové slová: Československo, Južoslávia, hospodárske vzťahy, Malá dohoda, medzivojnové obdobie

Úvod

Vzťahy Československej republiky (ďalej len ČSR) a Južoslávie^[3] predstavovali počas medzivojnového obdobia jeden z hlavných pilierov zahraničnej politiky oboch štátov. Toto partnerstvo malo primárne

vojensko-politický charakter, ktorý bol spečatený uzavretím sériou bilaterálnych zmlúv, predstavujúcich základ malodohodovej aliancie. Československo-juhoslovanské spojenectvo bolo pritom považované oboma stranami za veľmi blízke. Z úst ich predstaviteľov dokonca zaznieval naratív o brat-

[1] f.jakab2205@gmail.com, <https://orcid.org/0009-0003-8054-2415>

[2] Financované Európskou úniou NextGenerationEU prostredníctvom Plánu obnovy a odolnosti SR v rámci projektu č. 09I03-03-V02-00011.

[3] Zjednodušený termín označujúci štátny útvar Kráľovstva Srbov, Chorvátov a Slovincov (1918-1929), ktorý v roku 1929 zmenil svoj názov na Kráľovstvo Južoslávia (1929-1941).

Rumunský minister zahraničných vecí Nicolae Titulescu, premiér a minister zahraničných vecí Juhoslávie Milan Stojadinović a minister zahraničných vecí Československa Edvard Beneš na Konferencii Malej dohody v Bledě, Juhoslávia, 30. augusta 1935.

Foto: Guliver image

ských národov, ktorý býval potvrdzovaný heslom „Vernost za vernost, ljubav za ljubav.“^[4] Už od prvých povojnových rokov pritom existoval predpoklad rozvoja týchto vzťahov aj v ostatných sférach verejného života. Charakter československej ekonomiky zároveň vytváral tlak na prehĺbenie spolupráce aj v hospodárskej rovine. K nemu však dochádzalo postupne a bol sprevádzaný početnými spormi a charakterom prijatých zmlúv, ktoré nereflektovali

skutočné potreby medzinárodného obchodu. Povaha týchto faktorov tak bránila ďalšiemu a hlbšiemu rozvítiu hospodárskych vzťahov. Nedošlo tak k vyčerpaniu ich potenciálu, ktorý zastrešovalo a umožňovalo členstvo oboch štátov v Malej dohode.

Cieľom štúdie je analyzovať podobu československo-juhoslovenskej spolupráce od konca vojny až po rok 1929, kedy vypukla Veľká hospodárska kríza. Vychádza pritom zo skutočnosti rozdielnej

[4] Preklad do slovenčiny by znel nasledovne: „Vernosť za vernosť, láska za lásku“.

ekonomickej úrovne štátov, ktorá predpokladala vo vzájomnom obchode výraznú asymetriu. Článok v tomto smere kladie akcent skôr na politické interakcie vládnych garnitúr oboch krajín, než na konkrétnu realizáciu hospodárskej kooperácie. Vzniká tak snaha poukázať na pozadie obchodných interakcií a odhaliť tak reálne dôvody predstavených hospodárskych a obchodných stykov. S tým súvisí aj hlavná výskumná otázka: Prečo československo-juhoslovanská hospodárska spolupráca, napriek politickému spojenectvu, nedosiahla svoj potenciál? Tie sú doplnené dvoma parciálnymi otázkami: Dosahovala hospodárska kooperácia požadovaných výsledkov? a Kopíroval jej charakter tézu o najbližších spojencoch? Na potreby analýzy a úspešného zodpovedania stanovených otázok bol uskutočnený archívny výskum v českých (Archiv Ministerstva zahraničných vecí, Archiv Ústavu T. G. Masaryka) a srbských (Arhiv Jugoslavije) archívoch. Poznatky v nich nadobudnuté boli doplnené štúdiom domácej a zahraničnej literatúry. V tejto súvislosti je potrebné poznamenať, že štúdiá pojednáva len o hospodárskych a obchodných stykoch v rámci civilného sektora. Otázka distribúcie vojenského materiálu a zbraní predstavuje tematiku, ktorá si vzhľadom k svojej rozsiahlosti a dôležitosti zasluhuje samostatný priestor.

Hospodárska situácia v povojnových rokoch ako predpoklad vzájomnej spolupráce

Koniec prvej svetovej vojny so sebou priniesol, spolu so vznikom nových štátov aj nové výzvy. Zánik starých impérií predstavoval hospodársku neistotu,

ktorá pramenila z nových geopolitických pomerov, straty obchodných väzieb a vojnou zničeného priemyslu v Európe (Balaban, 2016, s. 22, 32). Zánik Rakúsko-Uhorska po prvej svetovej vojne spôsobil rozpad jednotného hospodárskeho priestoru, narušenie obchodných vzťahov a prinútil nové štáty k hľadaniu nových riešení. Podobné dôsledky mal aj rozpad nemeckej a ruskej ríše, na ktoré boli naviazané ekonomiky okolitých štátov (Balaban, 2016, s. 32). Vzniklo tak ekonomické „vákuum.“ S nástupom „nových“ štátov došlo k pretrhaniu pôvodných obchodných väzieb, vzniku nových cieľ a vlastných mien.

Sústrediac sa na hospodárske väzby medzi ČSR a Južosláviou, spolupráca v tomto ohľade nadväzovala na predvojnovú tradíciu obchodných a bankových stykov (Lacina, 1990, s. 161). Túto kooperáciu je možné demonštrovať napríklad na objednávke srbskej vlády na razbu mincí v kremnickej mincovni (AMZV, IVS, 351).

Ekonomická situácia v ČSR a v Južoslávii bola však po vojne diametrálne odlišná. Porovnávajúc hospodárstvo oboch štátov Južoslávia bola agrárny štát, zatiaľ čo v ČSR, ktorá zdedila 60-70 % industriálnych podnikov Rakúsko-Uhorska, prevládal priemysel (Balaban, 2016, s. 23, 32). Belehrad už od prvých dní svojej existencie čelil závažným finančným problémom, nízkej hospodárskej úrovni, slabému priemyslu a všeobecnej zaostalosti (Kršev, 2007, s. 76; Šesták et al, 1998, s. 409). Jednu z významných prekážok hospodárskeho obnovenia vojnou zničenej krajiny predstavovala absencia infraštruktúry, sťažujúcej transport surovín a obchod so zahraničím (Dimitrijević & Sretenović, 2008, s. 48; Průcha, 2004, s. 362). Ďalšiu predstavovala nestabilita juhoslovanského dináru

a štátny rozpočet (Kršev, 2007, s. 78). Zároveň ekonomické škody, ktoré utrpelo Srbské kráľovstvo v prvej svetovej vojne boli omnoho vyššie ako rakúsko-uhorské na území ČSR (Balaban, 2016, s. 22; Lacina, 1995, s. 232).

Podobnosti medzi hospodárskou situáciou v ČSR a v Juhoslávii je možné nájsť v jeho geografickom rozložení. Obe krajiny pozostávali zo zaostalejších (napr. Slovensko, Podkarpatská Rus, Bosna a Hercegovina, bývalé Srbské a Čiernohorské kráľovstvo) a rozvinutejších (napr. Čechy, Morava, Slovinsko, Vojvodina) regiónov (Pirjevec, 2000, s. 35). Tento kontrast je možné demonštrovať na oblastiach Bosny a Hercegoviny a Slovinska, kde rozdiel v zamestnanosti v oblasti priemyslu činil 3,5 násobok v prospech druhého menovaného subjektu (Hadžirović, 1983, s. 462).

Predstavený stav juhoslovanského hospodárstva sa Belehradu nepodarilo stabilizovať a pozdvihnúť na vyššiu úroveň počas celých 20. rokov (Šesták et al, 1998, s. 409). Porovnajúc ho s úrovňou československej ekonomiky, k jej „naštartovaniu“ došlo hneď v prvých rokoch po vojne (Balaban, 2016, s. 22; Lacina, 1995, s. 228; Lacina, 1996, s. 291, 292). V priebehu 20. rokov tak v ČSR dochádzalo k postupnému rastu hospodárstva, angažovaniu sa na svetových trhoch, či posilňovaniu meny (Lacina, 1995, s. 228; Lacina, 1996, s. 291, 292, Pavel, 2004, s. 11). Československá vláda súčasne aktívne podporovala export domácich produktov do zahraničia. Prostredníctvom proexportných opatrení (napr. stabilizácia meny, vývozné úvery, či štátne garancie) sa pokúšala československým podnikom uľahčiť presadenie medzi svetovou konkurenciou (Kosta, 1999, s. 336; Lacina, 1996, s. 300). Tieto zásahy však neboli v porovnaní s ostatnými štátmi vždy dosta-

čujúce, čo sa prejavilo prevažne počas hospodárskej krízy (Sládek, 1976, s. 158).

Juhoslávia bola naopak ako poľnohospodárska krajina v mnohých smeroch odkázaná na import priemyselných produktov (Dimitrijević, 1958, s. 256). Nízka rozvinutosť juhoslovanského hospodárstva zároveň nútila Belehrad k exportu nespracovaných surovín a dovoze hotových výrobkov (AJ, MTI, 230, 698; Đurović, 1986, s. 31). Rozdielna povaha ekonomík predpokladala jednoduchšiu spoluprácu v oblasti obchodu a výmeny tovarov, no skutočnosť však bola diametrálne odlišná (Balaban, 2016, s. 23). ČSR bola totižto v oblasti poľnohospodárstva z veľkej časti sebestačná, pričom niektoré poľnohospodárske produkty predstavovali významné exportné komodity (napr. cukor, ktorého bola ČSR do polovice 20. rokov tretím najväčším exportérom na svete a hromadne ho vyvážala aj do Juhoslávie) (AJ, MTI, 230, 698; Lacina, 1997, s. 123; Průcha, 1974, s. 156; Sládek, 1976, s. 141). Naproti tomu z Juhoslávie dovážala pšenicu, kukuricu, hospodárske zvieratá, či mäsové výrobky (Průcha, 1974, s. 159).

Odlišný hospodársky charakter oboch krajín predstavoval potenciál pre prehľbovanie spolupráce. Z princípu obchodnej výmeny priemyselných a poľnohospodárskych tovaroch mohli „ťažiť“ obe strany. Pre ČSR bola zároveň príležitosť vyvážať svoj tovar mimoriadne dôležitá, keďže jej trh nedokázal pohltiť domácu produkciu. Hospodárska spolupráca zároveň predstavovala pre Prahu príležitosť upevniť malodohodovú alianciu a bližšie k sebe naviazať svojich spojencov. Rozporuplné politické záujmy československej garnitúry, ambície súkromného sektora, či v neposlednom rade zásahy juhoslovanskej politiky však bránili plnej realizácii týchto plánov.

Účastina Juhoslovanského vydavateľského akciového spolku, Báčsky Petrovec, 1921

Foto: Múzeum vojvodinských Slovákov

Charakter Československého exportu a politická podpora Prahy

Úspešný medzinárodný obchod predstavoval pre československú ekonomiku záležitosť celoštátneho významu. Strategickou úlohou Prahy bolo vytvoriť vhodné prostredie pre maximalizáciu československého exportu, ktorý by vedel pokryť výrobné kapacity domáceho priemyslu a ochránil ho tak pred krachom (Balaban, 2016, s. 32, 35). Po zániku rakúsko-uhorského trhu, ktorý kryl až 75 % domácej výroby monarchie, bola v nových pomeroch totižto

až tretina československých produktov odkázaná na vývoz (AJ, MIP-KPO, 313, 945; Lacina, 1996, s. 282). Tieto čísla zostali rovnaké aj v priebehu 20. rokov. Pre porovnanie v tom období bol vývoz Francúzska „len“ 24 % a Nemecka 20 % (Kubů & Pátek, 2000, s. 204). Zahraničný obchod a medzinárodné trhy sa tak stali bytostnou otázkou prežitia československého hospodárstva (Průcha, 1974, s. 155). Predstavená hospodárska stratégia pripomínala akýsi koncept odbytišťa, kompenzujúcich značne obmedzený charakter domáceho trhu. Jedným z takýchto odbytišťa sa mala stať aj Juhoslávia.

Odvíjajúc sa od predstavenej potreby československého priemyslu vyvážať svoje výrobky a zároveň od existencie predvojnových kontaktov na Balkáne, Juhoslávia predstavovala jednu z prvých krajín, kde ČSR založila zastupiteľský úrad. Náplňou tejto inštitúcie bola okrem politickej a vojenskej aj hospodárska agenda a sprostredkovanie obchodných kontaktov (Holásek, 1983, s. 692, 707). Obdobnú inštitúciu vytvorila v roku 1920 aj Juhoslávia (AJ, MTI, 231, 701). Obchodné jednatelstvo kráľovstva SHS^[5] sídliace v Prahe a neskôr aj v Brne bolo poloúradnou inštitúciou, ktorá sprostredkovávala a uzatvárala obchody medzi ČSR a Juhosláviou. Svoj chod pritom financovala z výťažkov zrealizovaných dohôd. Zároveň na pravidelnej báze informovala Belehrad o politickom a hospodárskom vývoji v krajine. ČSR však predstavovala jednu z posledných európskych krajín, kde Belehrad zriadil takúto inštitúciu (AJ, MTI, 231, 701). Daný fakt môže tak podporiť stanovisko, že Juhoslávia predstavovala pre ČSR strategickejšieho obchodného partnera, než tomu bolo v opačnom prípade.

Plány zahraničnej politiky ČSR v tomto smere potvrdzoval aj výrok československého ministra financií Aloisa Rašína, ktorý už v roku 1918 predstavil, z dnešného hľadiska nereálny plán, ako „obchodne ovládať celý Balkán“ (Rašín, 1919, s. 31). Praha už vtedy rákala s nadviazaním úzkych stykov s Belehradom a Bukurešťou (Kubů & Pátek, 2000, s. 19). Pojednávajúc o československej orientácii na Juhosláviu tento priestor bol už v roku 1919 označený

za zásadný pre hospodárske záujmy ČSR (Holásek, 1983, s. 692). Daný naratív o rok neskôr potvrdil aj Beneš, prehlasujúc, že pre ČSR musí byť „hlavný prístup na more naša (juhoslovanská – pozn. autora) Rijeka“ (AJ, MIT, 229, 696). Na základe týchto tvrdení je možné dospieť k záveru, že Juhoslávia nepredstavovala pre československé plány len už vyššie spomínané odbytisko, ale aj vyššiu geopolitickú štruktúru, umožňujúcu prístup k moru a prímorské spojenie s ostatnými trhmi. Praha však nebola jediným subjektom s vlastnými, zištnými plánmi s Juhosláviou. Podobné ambície mal v tomto smere napríklad aj spojenecký Paríž (Cvetković, 2006, s. 74).

Československý záujem o Balkán bol zrejmy aj Juhoslovanom, ktorí kroky Prahy hodnotili nasledovne: „Priemyselné a obchodné kruhy české robia všetko čo môžu v snahe posilniť styky a upevniť vzťahy“ (AJ, MTI, 231, 703). Ich naratív bol len potvrdený o rok neskôr, pri príležitosti organizácie Pražského vzorkového veľtrhu, po ktorého ukončení Belehrad konštatoval, že Balkán má predstavovať základ československého zahraničného obchodu (AJ, MIP-KPO, 313, 945). Vybudovaniu hospodárskych stykov malo predchádzať vytvorenie priaznivého prostredia v politickej rovine, ku ktorému došlo prostredníctvom uzavretých zmlúv z rokov 1920 a 1922^[6] (Holásek, 1983, s. 692). Súčasne na uskutočnenie tohto plánu Beneš považoval za potrebnú stabilnú situáciu v regióne, o ktorú sa jeho ministerstvo aktívne zasadzovalo (Hradečný, 1988, s. 40).

[5] Použitý je aj označenie Obchodná agentúra kráľovstva SHS. Originálny názov znel Privilegovana trgovinska agencija Kraljevine SHS (AJ, MTI, 231, 701).

[6] V roku 1920 bola medzi Belehradom a Prahou uzavretá politická spojenecká konvencia, ktorá zároveň predstavovala základný pilier Malej dohody. Táto spolupráca bola o dva roky neskôr potvrdená a rozšírená podpisom tzv. spojeneckej zmluvy.

František F. Jakab

Príspevok k československo-juhoslovanským hospodárskym
vzťahom v 20. rokoch 20. storočia

Účasťina knihhtlačiarske, Báčsky Petrovec, 1920

Foto: Múzeum vojvodinských Slovákov

Zároveň už v roku 1920, ešte pred uzavretím prvej politickej zmluvy s Juhosláviou, prehovárал s juhoslovanským vyslancom v Prahe o uzavretí obchodnej zmluvy (AJ, MIT, 229, 696).

Československé priemyselné kruhy tak v Juhoslávii našli záujmovú oblasť pre vývoz vlastných výrobkov. Uplatňovanie tohto plánu však narádzalo na komplikácie. Voči jeho úspešnému realizovaniu stála zlá finančná situácia Juhoslávie, ktorá podmienovala charakter celého obchodu. Kvôli finančným problémom musel totižto Belehrad za importovaný tovar platiť poľnohospodárskymi produktami,

voči čomu sa stavali agrárne kruhy ČSR, chrániace domácu produkciu (Lacina, 1997, s. 134). Ďalšiu komplikáciu predstavovala aj absencia spoločných hraníc, ktorým aj napriek pokusom o vytvorenie československo-juhoslovanského koridoru nakoniec nedošlo (AJ, MTI, 231, 703). Problematickou sa stala aj výška prepravných nákladov, či samotný charakter distribúcie tovaru, na ktorom sa často podieľali zahraniční sprostredkovatelia. Väčšina československých výrobcov svoje produkty predávala veľkým obchodným centram a priekupníkom, ktorí ich následne reexpedovali (AJ, MTI, 227, 692).

Smerom do Juhoslávie toto postavenie zastávali často dodávatelia z Viedne, či Budapešti (Sládek, 1976, s. 157).

Keďže ČSR trpela nedostatkom vstupných surovín (okrem uhlia, ktorého bolo vďaka uhoľným baniam dostatok) v importe prevládali priemyselné suroviny a polotovary (napr. železná ruda z Juhoslávie) (Jančík & Kubů, 1999, s. 310; Sládek, 1976, s. 156, 159). Táto skutočnosť vytvárala československú závislosť na zahraničnom trhu (Holásek, 1983, s. 707). V prvých povojnových rokoch pritom uhlie zastávalo v obchode s Juhosláviou významný exportný artikel, ktorým boli kompenzované dodávky juhoslovanských agrárnych výrobkov (napr. potraviny, ktorých bol v ČSR po vojne veľký nedostatok a v niektorých oblastiach panoval hlad) (AJ, MTI, 230, 698; Průcha, 2004, s. 88-89). Ďalšou dôležitou komoditou exportovanou do Juhoslávie bol cukor, ktorý spolu s uhlím predstavoval nedostatkový tovar veľkého hospodárskeho významu (AJ, CUT, 5, 7). Hospodárske rozdiely medzi krajinami deklaroval aj podiel priemyslu na národnom bohatstve, ktorý bol trikrát väčší v prospech ČSR (Lacina, 1996, s. 295).

Československá angažovanosť v danom regióne pozostávala nielen zo záujmu nájsť odbytko tovaru, ale aj záujmu finančných investícií. Tu došlo k rozšíreniu predvojnových aktivít, ktoré počas medzivojnového obdobia v Juhoslávii dosahovali takmer 10 % celkového podielu zo zahraničia (Balaban, 2024, s. 177; Lacina, 1990, s. 162). Vývoz československého kapitálu na Balkán bol čiastočne umožnený prebytkami zo zahraničného obchodu (Lacina, 1997, s. 113). V tomto smere opäť badať priepastné rozdiely medzi Prahou a Belehradom.

V medzivojnovom období predstavoval podiel investícií na národnom dôchodku v ČSR 12-13 %, no v Juhoslávii „iba“ 6 % (Lacina, 1996, s. 295).

K rozvoju a expanzii československej ekonomiky tak prispieval aj terciárny sektor, tj. obchod a banky, ktoré rýchlo prenikali do Juhoslávie, kde obnovovali a rozširovali svoje predvojnové postavenia (Balaban, 2024, s. 181; Lacina, 1995, s. 232). Československý kapitál v Juhoslávii zastával významnú pozíciu, majúci veľký podiel na zahraničných investíciách (Průcha, 2004, s. 336). Bol aktívny v bankovníctve, turizme, či rôznych priemyselných sférach, ako napr. hutnícky, textilný a potravinový (Balaban, 2024, s. 177-179). Zmienené odvetvia predstavovali súčasne jeden z najvýznamnejších výrobných sektorov v ČSR (Lacina, 1976, s. 830; Lacina, 1996, s. 285). Československý kapitál bol zároveň jediný na svete, ktorý sa počas medzivojnového obdobia angažoval vo všetkých odvetviach juhoslovanského hospodárstva (Dimitrijević, 1958, s. 163). Do polovice 30. rokov tak jeho hodnota dosahovala výšku približne tristo miliónov dinárov, predstavujúc takmer 10 % celkových zahraničných investícií (Đurović, 1986, s. 144, 145). Na druhej strane juhoslovanské financie absentovali na priamej kapitálovej účasti v československých podnikoch (Průcha, 2004, s. 332). Táto skutočnosť predstavovala ďalší nepomer vo vzájomných vzťahoch a smerovala ťažisko hospodárskych relácií do Juhoslávie. Československý kapitál je tak možné považovať za významnú formu hospodárskej expanzie do tohto priestoru (Sládek, 1976, s. 175).

Na začiatku 20. rokov nadobudli v tomto smere silné postavenie československé banky, majúce významný vplyv na tamojšie finančné trhy a prie-

myselné podniky. Ich pozície poskytovali dôležité zázemie pre československé záujmy v krajine (Balaban, 2024, s. 187, 198). Za jednu z najvplyvnejších inštitúcií je v tomto smere možné považovať Živnostenskú banku. Tá sa nielenže podieľala na finančných aktivitách v Juhoslávii a kontrolovala viaceré tamojšie finančné inštitúcie, ale súčasne mala aj výrazný vplyv nad československými vládnymi inštitúciami Ministerstva financií a Ministerstva priemyslu, obchodu a živnosti (Balaban, 2024, s. 178; Lacina, 1994, s. 52; Tejchman & Škerlová, 2019, s. 71). Počas medzivojnového obdobia prenikla zároveň do priemyselného odvetvia juhoslovanského textilu, poľnohospodárstva či techniky (Dimitrijević, 1958, s. 216). Hospodárska intervencia československého kapitálu pritom disponovala podporou československého veľvyslanectva v Belehrade a československej vlády (Balaban, 2024, s. 187).

Predstavený stav dokazoval snahu o rozsiahlu hospodársku expanziu ČSR na juhoslovanské trhy, disponujúcu politickou podporou na najvyšších miestach. Ťažisko tejto expanzie malo kombinovaný materiálny a kapitálový charakter, ktorým sa pokúšalo pokryť čo najviac hospodárskych odvetví. Československý export totižto verne kopíroval povahu hospodárstva ČSR. Prevažovali v ňom priemyselné výrobky, pričom dominantné postavenie tu zastával spotrebný tovar (Balaban, 2016, s. 35; Sládek, 1976, s. 156, 159). Takúto „ekonomickú intervenciu“ umožňovala mimo iného aj politická blízkosť oboch krajín spečatená politickými zmluvami. V ekonomickej sfére tak oba subjekty zastávali odlišné pozície vytvárajúc tak výraznú hospodársku asymetriu. Zatiaľ čo Praha vnímala Juhosláviu ako dôležité odbytisko priemyselných výrobkov,

zdroj niektorých surovín a priestor pre kapitálovú expanziu, Belehrad vystupoval skôr v pozícii ekonomicky slabšieho partnera s obmedzenými finančnými možnosťami. Tento stav sa podpísal na ďalšom formovaní vzájomných vzťahov, pričom mal tendenciu vyvolávať medzi oboma stranami spory a konflikty.

Obchodné rozpory ako výsledok Československej hospodárskej politiky

Hospodársky prienik ČSR na Balkán narážal na viaceré komplikácie. Ich riešeniu nepomáhalo ani zasadzovanie sa Beneša, podporujúceho rozvoj hospodárskych stykov s ostatnými spojeneckými štátmi (Lacina, 1990, s. 162). Tu sa opieral o Malú dohodu, ktorá predstavovala potenciál pre hlbší rozvoj obchodných stykov medzi jej členmi (Lacina, 1990, s. 164). Na tomto mieste je však potrebné poznamenať, že Malá dohoda mala primárne vojensko-politickú funkciu a nie hospodársku (Průcha, 2004, s. 362). Túto skutočnosť negatívne ovplyvňovala rozdielna politická a hospodárska orientácia Juhoslávie, ktorej jediným významným obchodným partnerom z radov spojencov bola ČSR (Avramovski, 1983, s. 323). Z toho vychádza aj skutočnosť, že nedošlo k vyčerpaniu hospodárskeho potenciálu aliancie a to aj napriek apelu na jeho rozvoj zakomponovanému v československo-juhoslovanskej spojeneckej zmluve z roku 1922 (Sládek, 1976, s. 144). Vo výsledku tak boli predvojnové hospodárske styky rakúsko-uhorskej monarchie so Srbským kráľovstvom bohatšie, než tomu bolo

v prípade povojnovej Juhoslávie a ČSR, ktorá zdedila významnú časť rakúsko-uhorského priemyslu (AJ, MTL, 231, 703). Bez užšej hospodárskej spolupráce však adekvátna kooperácia v ostatných sférach verejného života, politickej, diplomatickej či vojenskej nebola možná (Kárník, 2002, s. 453). O pravdivosti tohto tvrdenia sa Praha opakovane presvedčovala v priebehu 30. rokov, kedy pod tlakom nemeckej hospodárskej expanzie na Balkán nastával postupný úpadok Malej dohody.

Voči plánom československej zahraničnej politiky stáli protichodné hospodárske a politické pomery vo vnútri krajiny. ČSR totižto v prvých rokoch svojej existencie nedisponovala uceleným konceptom hospodárskej politiky v rámci aliancie a jej agrárna (ochranná) politika neraz komplikovala rozvoj týchto vzťahov (Pátek, 1992, s. 120). V ČSR sa nachádzali politické kruhy a súkromné osoby s protichodnými hospodárskymi záujmami. Rozdielnosť týchto postojov bola viditeľná aj na zahranično-obchodnej politike Prahy (Lacina, 1994, s. 50). Kvôli tomu sa československé hospodárske záujmy spočiatku vyvíjali nezávisle na zahranično-politických a bezpečnostných záujmoch republiky (Jančík & Kubů, 1999, s. 317). Do roku 1929 pritom predstavovalo najvýznamnejšieho obchodného partnera Nemecko, s osemkrát vyšším celkovým obratom ako tomu bolo u Juhoslávie a Rumunska (Sládek, 1976, s. 161). Významný faktor v tomto smere predstavovala aj nevoľa československých hospodárskych kruhov importovať tovar zo spojeneckých krajín, čo podkopávalo pevnosť celej aliancie (Průcha, 2004, s. 225).

Obe krajiny súčasne presadzovali protekcionistickú obchodnú politiku spojenú s vysokými clami chrániacimi rozvíjajúci sa domáci priemysel

a poľnohospodárstvo (Dimitrijević, 1958, s. 240). V tomto smere mala predstavovať pre hospodárske vzťahy Belehradu a Prahy veľkú prekážku československá Republikánska strana vidieka a maloroľníckeho ľudu (ďalej len agrárna strana). Tá počas celého medzivojnového obdobia zaujímala prísne odmietavé stanovisko voči importu poľnohospodárskych plodín zo zahraničia. Týmto krokmi sa pokúšala ochrániť československých producentov, resp. farmárov a teda vlastných voličov, čím si zabezpečovala svoje politické pozície. Samotná strana sa v priebehu 20. rokov pokúšala nadviazať kontakty s juhoslovanskými agrárnikmi, ich politická rozdrobenosť však prehĺbovanie tejto spolupráce značne komplikovala (Škerlová, 2015, 212). Zmeniť jej postoje vo veci juhoslovanského vývozu sa pokúšala aj československá diplomacia, ktorá si bola vedomá, že hospodárske vzťahy nemôžu byť jednostranné a pokiaľ teda má dôjsť k vytvoreniu vhodných podmienok pre expanziu československého priemyslu do Juhoslávie, je potrebné robiť aj ústupky (Hradečný, 1988, s. 49). K ich uplatňovaniu dochádzalo však veľmi ťažko. Pevné postoje agrárnych kruhov a protekcionizmus tak negatívne vplývali na export orientovanú ČSR (Balaban, 2016, s. 42).

Priaznivé podmienky pre československý export komplikovali aj samotní československí producenti a obchodníci. Už na začiatku 20. rokov zaznievali v Juhoslávii názory o exploatacii krajiny československými podnikateľmi jednajúcich len v záujme vlastného obohatenia sa (Đurović, 1986, s. 44-45). Spoluprácu s českými obchodníkmi hodnotili Juhoslovania ako „veľmi ťažkú“ (AJ, MIP-KPO, 313, 945). Na účet československých predajcov sa v tomto smere už v roku 1921 vyjadril generálny

riaditeľ Konzulárno-obchodného oddelenia Ministerstva zahraničných vecí Juhoslávie Vučković (krstné meno nezistené) nasledovne: „Až teraz si je možné všimnúť, že to [Čechoslováci – pozn. autora] nie sú obchodníci s veľkými vedomosťami o obchode, s veľkým nasadením, ale obyčajní drobní obchodníci duchovia, ktorí sa trasú o každý grajciar, [...] ich ponuky sú jedna vec a dodávky druhá. Oni sľubujú veľa, no sklamávaajú hrozne. Hocikto, kto s nimi došiel do kontaktu, zistil, že musí byť veľmi obozretný...“ (AJ, MTI, 227, 692). Správanie sa československých podnikateľov muselo byť v mnohých prípadoch skutočne nevlúdne, keď autor tohto výroku k takémuto záveru dospel len tri roky po vzniku republiky (Vučković uvádza, že pred vznikom ČSR Česi a Slováci nepôsobili ako obchodníci) (AJ, MTI, 227, 692).

Dané tvrdenie je možné podprieť ku príkladu nenapĺňaním dohody o distribúcii československého uhlia a koksu v roku 1919. ČSR mala na mesačnej báze posielat do Juhoslávie vopred stanovenú výšku daných surovín, no vo výsledku bolo distribuované množstvo opakovane niekoľkokrát menšie (AJ, MTI, 229, 694). Vzniknutú kauzu Belehrad hodnotil nasledovne: „Napriek nášmu priateľstvu konštatujem (zamestnanec Ministerstva zahraničných vecí Juhoslávie Rajko Vintrović – pozn. autora), že voči nám potrebným objednávkam vykonávajú všetky možné ťažkosti a všetky naše reklamácie zostávajú bez výsledku“ (AJ, MTI, 229, 694). Praha tieto komodity pritom ponúkala za oveľa vyššiu sumu než tomu bolo v prípade Rakúska, tj. krajiny, s ktorou Praha neudržiavala také vzťahy, ako tomu bolo v prípade Juhoslávie (AJ, MTI, 229, 694). Správanie sa a postoje československých obchodníkov je možné považovať za paradoxné. Ich prejav

nezodpovedal ich naviazanosti na juhoslovanské trhy. Dokonca aj československá tlač hodnotila vystupovanie československých obchodníkov a ekonómov ako nadradené a podceňujúce svojho obchodného partnera (AJ, MIP-KPO, 402, 1309). Na druhej strane je však potrebné poznamenať, že ani Belehrad nekonal vždy „vzorovo.“ V povojnových rokoch vzniklo viacero sporov týkajúcich sa napĺňania obsahu dohodnutých objednávok, ktoré Juhoslávia odmietala uhradiť. Tie sa naťahovali až do 30. rokov (AMZV, IVS, 376). Vzhľadom na predstavené fakty je medzi československými a juhoslovanskými obchodníkmi badať určitú reciprocitu, ktorá dávala hospodárskym stykom istý stupeň nespoľahlivosti. Vznikala tak určitá forma stigmatizácie partnerskej krajiny, ktorá bola v prípade potreby neraz použitá.

Kombinácia protichodných československých politických záujmov a protekcionizmu len skomplikovala možnosti úspešného exportu do Juhoslávie. K týmto faktorom sa pridávali aj praktické problémy obchodnej praxe, sprevádzané vzájomnou nedôverou a opakovanými spormi medzi obchodníkmi oboch krajín. Hospodárske vzťahy tak nedokázali naplniť potenciál vyplývajúci z politického spojenectva a postupne sa stávali jedným zo slabších článkov širšej spolupráce v rámci Malej dohody. Ekonomické styky narušovala aj výrazná obchodná asymetria v prospech ČSR. Tá na jednej strane poskytovala Prahe ekonomické výhody pri exporte, no na zároveň narúšala koncept reciprocity potrebný pre úspešnú obchodnú spoluprácu. Tento stav sa podpísal na uzatváraní obchodných dohôd, pričom rokovania o nich sa niesli skôr v „nepriateľskom duchu,“ než v atmosfére najbližších spojencov.

Charakter československo-juhoslovanského obchodu ako výsledok prijatých obchodných zmlúv

V prvých povojnových rokoch fungoval obchod medzi ČSR a Juhosláviou na princípe kompenzácie a rekompensácie (AJ, MTI, 230, 698; Balaban, 2016, s. 42). Praha týmto spôsobom poskytovala Juhoslávii predovšetkým uhlie a ďalej oceľ, sklo, keramiku, stroje a textilné výrobky. Charakter týchto komodít len potvrdzoval priemyselné nastavenie československého hospodárstva a jeho nevyhnutnosť vyvážať jeho komodity do zahraničia. Na druhej strane Juhoslávia dávala k dispozícii rastlinné a živočíšne výrobky, či nespracované prírodné suroviny ako mangánovú rudu, tanín a drevo (AJ, MTI, 230, 698). Táto forma výmenného obchodu bola v roku 1919 právne zakotvená podpisom Obchodnej a colnej zmluvy s kráľovstvom Srbov, Chorvátov a Slovincov, ktorá mala provizórny charakter (Balaban, 2016, s. 42; Sládek, 1976, s. 142; Kolářík, 1931, s. 566). Tento dokument je súčasne možné považovať za prvú „skutočne štátnu zmluvu Československa a Juhoslávie (Kolářík, 1931, s. 566). Jej prijatím boli dočasne obnovené obchodné a colné pomery, aké pred vojnou panovali medzi Rakúsko-Uhorskom a Srbským kráľovstvom, ktoré boli doplnené výhodami československého colného tarifu (Kolářík, 1931, s. 566; Government Regulation of the Czechoslovak Republic of May 18, 1920, 1920, s. 993-994). Tento dokument pritom pre ČSR predstavoval vôbec prvú úpravu obchodných stykov smerom k zahraničiu (Kolářík, 1931, s. 565). Na druhej strane Juhoslávia už skôr uzavrela obdobnú dohodu s Rakúskom (Đorđević, 1960, s. 3). Cieľom Prahy bolo

prostredníctvom tejto dohody zabezpečiť dostatok potravín v krajine, ktorá, ako už bolo spomenuté, v povojnových rokoch čelila ich veľkému nedostatku (AJ, MTI, 230, 698).

Hlavný problém obchodovania tohto druhu predstavoval neustály nedostatok surovín potrebných na jeho realizáciu (Balaban, 2016, s. 42). Z toho dôvodu nedochádzalo k napĺňaniu stanovených dohôd (Kolářík, 1931, s. 565). V prvých rokoch po vojne sa dokonca stávalo, že tovar prechádzajúci maďarským územím nedosiahol svoju finálnu destináciu (Balaban, 2016, s. 43). Zároveň existuje dôkaz o uzavretí dohody, ktorej obsah bol veľmi nevýhodný pre Juhosláviu (AJ, MTI, 230, 698). Kroky Belehradu boli v tomto smere Vintrovičom hodnotené ako „mimoriadne ústretové“ (AJ, MTI, 230, 698). Nepriaznivosť dohody pre Belehrad otvára otázku, do akej miery boli juhoslovanské rozhodovacie kruhy vystavené tlaku alebo vplyvu československých hospodárskych záujmov. Vzhľadom na praktiky vo vojenskom segmente, kde dochádzalo k udeľovaniu provízií za uzavretie zmlúv, nie je možné vylúčiť využívanie takýchto mechanizmov aj v ostatných oblastiach ekonomických stykov. Zásah do realizácie tejto formy obchodu predstavoval aj zákaz Belehradu vyvážať určité produkty, čo skomplikovalo postavenie juhoslovanských producentov, nemohúcich tak vyvážať a zároveň dovážať výrobky z ČSR (AJ, MTI, 230, 698).

V roku 1920 bola prijatá Zmluva o dočasnej úprave obchodných stykov medzi Československou republikou a Kráľovstvom Srbov, Chorvátov a Slovincov. Tento dokument, nevylučoval platnosť predchádzajúcej obchodnej a colnej zmluvy, práve naopak predstavoval krok k politike voľného obchodu (Balaban, 2016, s. 46; Kolářík, 1931, s. 566).

Zmluva totižto garantovala obom stranám najvyššie colné výhody, zrušenie zákazu vývozu určitých komodít, či výhody rovnakých práv pre obchodníkov v prípade ich činnosti na území druhého štátu (Balaban, 2016, s. 46). Prostredníctvom zásady najvyšších výhod garantovala signatárom práva a výhody, akými disponuje obchod s akoukoľvek treťou krajinou (Balaban, 2016, s. 73; Sládek, 1976, s. 142). Tie československá strana využívala vo svoj prospech, požadujúc nízke clá na svoj tovar (Vinař, 1985, s. 39). Daný dokument mal významný podiel na rozvíjaní obchodných stykov medzi Prahou a Belehradom (Balaban, 2016, s. 46). Ten bol pre celé medzivojnové obdobie typický exportom juhoslovanských agrárnych surovín a naopak československým vývozom priemyselných výrobkov (Sládek, 1976, s. 143). Komplikácie s dodávkami vyústili v postupný prechod od kompenzačnej formy obchodu cez kontingenty až k peňažnej forme v roku 1921 (Balaban, 2016, s. 45; Lacina, 1990, s. 162).

Obchodné styky však v povojnových rokoch čelili nestabilnej ekonomickej situácii ako v ČSR, tak aj v Juhošlávií (Lacina, 1990, s. 162). Tá v kombinácii so vzrastajúcou ochranárskou politikou Belehradu a silnou zahraničnou konkurenciou mala za výsledok dočasný pokles obchodu v nasledujúcich rokoch (Balaban, 2016, s. 57, 65; Lacina, 1990, s. 162). Zlepšenie hospodárskych pomerov v ČSR však paradoxne celú situáciu len zhoršilo. Na vine bol juhoslovanský dinár, ktorý zaznamenával neustály pád, čo vo výsledku skomplikovalo reguláciu cien. Vzhľadom na to boli mnohé objednávky československého tovaru, kvôli vysokým cenám juhoslovanskými odoberateľmi zrušené. Tieto ťažkosti boli reflektované aj československou tlačou, ktorá československým výrobcom odporúčala opatrnosť

pri uzatváraní dohôd s Juhošlovancami, čo prispelo k eskalácii celej situácie. K jej upokojeniu nedošlo ani po zrušení víz pre juhoslovanských obchodníkov obchodujúcich v ČSR pražskou vládou (AJ, MTI, 231, 703). Predstavená situácia, spoločne s reštrikciou vývozu zahraničných mien z Juhošlávie a vysokým negatívnym saldom tento trend len podporili a pretavili sa neskôr dokonca do útokov juhoslovanskej tlače voči ČSR (Balaban, 2016, s. 63, 64). Vo všeobecnosti tak tento stav negatívne ovplyvnil obchodné väzby (AJ, MTI, 231, 703).

V roku 1920 boli prijatím zmluvy medzi Lodnou úniou Kráľovstva Srbov, Chorvátov a Slovincov a československým Dunajským dopravným úradom vytvorený pokus o zlepšenie možností transportu po vode (Balaban, 2016, s. 47; SAN 1129). V tomto smere Praha rozhodla o rozšírení bratislavského prístavu, ktorého ročné kapacity sa mali touto úpravou zväčšiť dvadsaťpäťnásobne (AJ, MTI, 227, 692; AJ, MTI, 229, 694). Bratislava tak, vďaka svojej lokalite a prítomnosti Dunaja spájajúceho ju s Belehradom nadobudla významnú pozíciu v obchode s Juhošláviou. Dané faktory jej umožňovali vymaniť sa spod vplyvu sprostredkovateľov vo Viedni a Budapešti (AJ, MIP-KPO, 236, 619; AJ MIP-PO, 93, 297). Význam Bratislavy pre československo-juhoslovanský obchod bol potvrdený už v roku 1924, kedy tu došlo k zriadeniu juhoslovanského konzulátu, ktorý mal podporovať obchodné styky medzi oboma krajinami (AJ MIP-PO, 93, 297). Zároveň dochádzalo aj k preprave po rieke Tisa. Jej význam pre výmenu tovaru medzi ČSR a Juhošláviou je však možné považovať za zanedbateľný, pričom na prelome decínií k nemu vôbec nedochádzalo (Foreign Trade of the Czechoslovak Republic in 1928, 1930, s. 59). Na význam tejto formy dopravy

vplývala výška cieľ, ktorá výrazne znižovala jej efektivitu (Balaban, 2016, s. 48). Z toho dôvodu a zároveň aj obáv z vypuknutia colnej vojny nebol v roku 1929 zrealizovaný návrh založenia spoločnej malodohodovej podunajskej plavebnej organizácie (Sládek, 1985, s. 62). K ďalším rokovaniam prišlo v polovici 30. rokov, tie však tiež nezaznamenali väčší úspech (Sládek, 1988, s. 879).

Medzi rokmi 1924 – 1929 prebiehala v ČSR hospodárska konjunktúra, vzrastala priemyselná a poľnohospodárska produkcia, súčasne stúpala aj HDP a terciárny sektor (Lacina, 1995, s. 233, 234). 30 % priemyselnej výroby bolo určenej na export. (Dudek, 1983, s. 423). V Juhoslávii je zároveň možné pozorovať pokusy o normalizáciu hospodárskych pomerov (Kršev, 2007, s. 141) V tomto období narastala aj hodnota zahraničného obchodu, ktorá v roku 1929 zaznamenávala hodnotu exportu vo výške 30 % národného dôchodku (Lacina, 1995, s. 234). Priaznivá hospodárska situácia umožňovala československým firmám sústrediť sa aj na vývoz do Juhoslávie. Belehrad však nebol schopný absorbovať rozsah československého exportu a vzájomná spolupráca nenadobudla očakávaných rozmerov (Lacina, 1990, s. 162). Tento stav nezlepšila ani Československo-juhoslovanská národno-hospodárska spoločnosť, založená ešte v roku 1922. Jej cieľom bolo zlepšiť hospodárske vzťahy a podporiť uzatváranie obchodných kontaktov (AJ, MTI, 231, 703). Veľký problém totižto pramenil, okrem už predstavených náležitostí aj z charakteru juhoslovanského vývozu, ktorý nedokázal pokryť dopyt vstupných surovín československého priemyslu. Ten musel následne potrebné materiály musel hľadať inde (Kosta, 1999, s. 336). Medzi najvýznamnejšie vývozne komodity Juhoslávie patrilo obilie,

hospodárske zvieratá, vajcia a tabak (AJ, MTI, 230, 698; Đurović, 1986, s. 108).

Platnosť tzv. dočasnej zmluvy sa predĺžila na takmer celé desaťročie. Už len táto skutočnosť indikuje fakt, že hospodárske vzťahy medzi ČSR a Juhosláviou nemožno považovať za nadštandardné. Daný stav adekvátne demonštrovali udalosti z polovice 20. rokov. V roku 1925 Belehrad v záujme ochrany domáceho priemyslu zaviedol nové, resp. výrazne zvýšil pôvodné colné tarify na industriálne výrobky (Kolářik, 1931, p. 567; Kovačević, 2015, s. 38). Toto plošné nariadenie sa dotklo aj československého vývozu, ktorý jeho následkom poklesol (Cvetković, 2006, s. 60). Vo výsledku tak došlo k poklesu československých aktív v krajine a zvýšeniu cien importovaných tovarov, čo sa negatívne premietlo do rozvoja domáceho priemyslu (AÚTGM, EBI, 84, 397, R1851; Kovačević, 2015, s. 38). Súčasne poklesol aj juhoslovanský vývoz do ČSR (Balaban, 2016, s. 74).

Odvetná reakcia Prahy, pokúšajúcej sa o zrušenie týchto cieľ bola identická (Balaban, 2016, s. 73; Sládek, 1976, s. 149). V roku 1926 bola ČSR, po zlej úrode obilia „zaplavená“ zahraničnými plodinami. V snahe ochrániť budúcu konkurencieschopnosť československých farmárov agrárna strana presadila zvýšenie cieľ na dovoz poľnohospodárskych plodín, juhoslovanský import nevynímajúc (Balaban, 2016, s. 73; Mičić, 2017, s. 425). Uvedenie daní na juhoslovanské poľnohospodárske produkty, významný vývozný artikel agrárnej krajiny, predstavovalo pre juhoslovanskú ekonomiku veľkú komplikáciu (Sládek, 1976, s. 149). Praha týmto krokom reagovala nielen na hospodársku situáciu v krajine, ale aj na predchádzajúce kroky Belehradu. Ďalší dôvod v zavedení týchto cieľ je možné hľadať v snahe

vytvorenia hospodárskeho vyjednávacieho nástroja. Ich prípadným znížením mal byť vyvíjaný nátlak na uzavretie novej obchodnej zmluvy s Juhoslaviou, v ktorej by boli recipročne zmenšené juhoslovanské priemyselné clá. Tento mechanizmus mohol byť v prípade potreby uplatnený aj voči iným štátom (Kolářík, 1931, s. 569). Finálna podoba prijatých cieľ však takúto možnosť, kvôli zafixovaniu najvyšších colných úľav na poľnohospodárske produkty, znemožňovala. Juhoslavia ich totižto, kvôli už existujúcim obchodným mechanizmom nadobudla automaticky, čo vylučovalo ďalšie rokovania (Kolářík, 1931, s. 569). Vo výsledku tak došlo len k eskalácii vzájomných vzťahov, ktoré mali na juhoslovanskú ekonomiku negatívny dopad (Balaban, 2016, s. 74).

Vzhľadom na negatívny vývoj obchodných stykov začali zaznievať hlasy o úprave obchodnej zmluvy, ktoré podtrhovala skutočnosť, že obe krajiny podpísali obdobné zmluvy s takmer všetkými krajinami v regióne, no s najbližším spojencom nie (Balaban, 2016, s. 74). Praktickým dokladom toho bola aj obchodná politika namierená voči tretím krajinám, ktorá niesli vzhľadom k bilaterálnym spojeneckým vzťahom prvky rozporupnosti. Ilustračným príkladom je situácia roku 1927, kedy Juhoslavia musela disponovať dovozným povolením na vývoz určitých typov mäsa do ČSR, no rakúski producenti daný dokument nepotrebovali (AJ, MTI, 229, 694). Zároveň je potrebné poznamenať, že v danom období disponovali oba štáty adekvátnymi obchodnými zmluvami s takmer všetkými štátmi v regióne a veľkými európskymi mocnosťami, len vzájomnou nie (Balaban, 2016, s. 74). Predstavená situácia tak protirečila prezentovanému naratívu o tzv. bratských národoch a skôr pripomínala vzťahy nepriateľsky ladených krajín. Dokonca existovali

obavy, že vývoj hospodárskych relácií oslabí aj politické väzby medzi Belehradom a Prahou (Hradečný, 1988, s. 65).

Praha pritom bol otvorená zakotveniu hospodárskych vzťahov už na začiatku 20. rokov. Ešte v októbri 1920 chcela československá strana začať rokovania o uzavretí definitívnej obchodnej zmluvy, no kvôli zamietavému postoju Belehradu existovali obchodné styky medzi oboma krajinami „v provizóriu“ až do roku 1929 (Balaban, 2016, s. 50, 51). V roku 1922 sa československé a juhoslovanské obchodné komory zaviazali, že na svojich zasadnutiach budú najmenej raz ročne prerokúvať otázky československo-juhoslovanských hospodárskych stykov, pričom na ne mali byť prizývaní aj zástupcovia komôr druhej krajiny (AJ, MIP-KPO, 313, 945). Dostupné archívne materiály nepreukázali praktické naplnenie tejto dohody. Predstavený stav hospodárskych vzťahov však vylučoval väčší vplyv prípadne uskutočnených stretnutí na záverečné rozhodnutia oboch krajín.

Dlho očakávaná a potrebná obchodná zmluva bola nakoniec uzavretá, po dlhých rokovaniach, na konci roku 1928 (Balaban, 2016, s. 75). Jej výsledná podoba však nenaplnila očakávania a reálne potreby hospodárskych vzťahov. Rozdiel v porovnaní s dočasnou obchodnou zmluvou spočíval len v rozsahu doložky najvyšších výhod a uplatnením paritného zachádzania (Sládek, 2000, s. 90). Nedošlo ani k vyriešeniu najpálčivejších prekážok vzájomnej výmeny tovarov, ktoré tak naďalej zostávali aktuálne (Balaban, 2016, s. 91). Zároveň v nej absentovala časť o colných úľavách, najväčšieho problému vzájomných vzťahov. Brzdu v tomto smere predstavovali československé clá z roku 1926, ktoré znemožňovali ďalšie ústupky pre Juhoslaviu (Kolářík, 1931, s. 570).

Zmluva neprinesla očakávanú podporu juhoslovenského exportu a došlo len k čiastočnému prehĺbeniu obchodných vzťahov (Balaban, 2016, s. 76).

Záver

ČSR a Juhoslávia po vojne čelili rozdielnym ekonomickým výzvam. Kým Belehrad potreboval skonsolidovať vojnu zničené hospodárstvo, Praha sa pokúšala zabezpečiť chod domáceho priemyslu expanziou na zahraničné trhy. Z toho dôvodu je možné za primárnu príčinu nadviazania československo-juhoslovenských hospodárskych stykov považovať zánik Rakúsko-Uhorska a stratu jeho trhov, ktoré muselo ČSR kompenzovať získaním nových odbytísk. V tomto smere sa pokúšala preniknúť aj do priemyselne nerozvinutej Juhoslávie. Príležitosť získať nové odbytisko však Praha nedokázala úplne využiť. Povaha československej expanzie výrazne skomplikovala nadväzovanie užších väzieb s Juhosláviou. Pražská predstava jednostranne výhodného obchodu založeného na maximalizácii exportu a minimalizácii importu nemohla z dlhodobého hľadiska fungovať. Výsledok tohto konania je možné badať v 30. rokoch, kedy bola ČSR vytlačená z juhoslovenského hospodárskeho priestoru Nemeckom.

Vývoj hospodárskych vzťahov medzi Prahou a Belehradom čelil v 20. rokoch 20. storočia viacerým faktorom, ktoré negatívne vplývali na jeho výslednú podobu. Hoci rozdielny charakter ekonomík

oboch štátov predpokladal úspešnú spoluprácu, kroky politických a hospodárskych elít jej rozvoj v plnom rozsahu neumožňovali. Za kľúčové faktory možno považovať protichodné postoje československých politických kruhov, nevlú Prahy dovážať juhoslovenské komodity, činnosť československých hospodárskych predstaviteľov v Juhoslávii, často prirovnávanú k exploatácii, a protekcionistickú politiku oboch štátov. Predstavené skutočnosti tak nielenže limitovali rozvoj hospodárskej spolupráce, ale zároveň bránili úplnému využitiu ekonomického potenciálu, ktorý im členstvo v malodohodovej aliancii ponúkalo.

Hospodárske zákroky z oboch strán tak stáli proti protežovanému naratívu o najbližších spojencoch. Povaha československej hospodárskej expanzie, uvádzanie cieľ a v neposlednom rade aj charakter rokovaní o obchodné úľavy demonštrovali skôr opak. Taktiež aj právny základ hospodárskych stykov, potvrdzovaný prijímaním zmlúv, rétorike o bratských národoch odporoval. Na základe predstavených faktov je tak možné vysloviť tvrdenie, že interakcie v hospodárskom segmente nekorešpondovali s touto tézou a súčasne predstavovali slabý článok nielen bilaterálnej, ale aj malodohodovej spolupráce. Československo-juhoslovenská hospodárska spolupráca tak predstavovala príklad politicky deklarovaného spojenectva, ktoré však malo problémy uplatniť sa v ostatných sférach verejného života. Asymetrický charakter obchodných vzťahov a absencia konceptu ekonomickej reciprocity tak oslabovali jeho pevnosť a stabilitu.

Archívne zdroje

- Archives of Yugoslavia (AJ), Belgrade, fund (f.) Ministry of Foreign Affairs of the Kingdom of Yugoslavia – Personnel Department 1918-1945, Vol. II (MIP-PO), box (b.) no. 93, archival unit (a.u.) no. 297, “General Consulate of the Kingdom of Yugoslavia in Bratislava.
- Archives of Yugoslavia (AJ), Belgrade, f. Ministry of Foreign Affairs of the Kingdom of Yugoslavia – Consular and Economic Department 1919-1941, Vol. III (MIP-KPO), b. no. 236, a.u. no. 619, “General Consulate of the Kingdom of Yugoslavia in Czechoslovakia”.
- Archives of Yugoslavia (AJ), Belgrade, f. Ministry of Foreign Affairs of the Kingdom of Yugoslavia – Consular and Economic Department 1919-1941, Vol. III (MIP-KPO), b. no. 313, a.u. no. 945, “International exhibitions and fairs in Czechoslovakia”.
- Archives of Yugoslavia (AJ), Belgrade, f. Ministry of Foreign Affairs of the Kingdom of Yugoslavia – Consular and Economic Department 1919-1941, Vol. III (MIP-KPO), b. no. 402, a.u. no. 1309, “Economic cooperation of the Kingdom of Yugoslavia with Czechoslovakia”.
- Archives of Yugoslavia (AJ), Belgrade, f. Headquarters of Industrial Corporations of the Kingdom of Yugoslavia 1923-1941 (1922-1941) (CIK), b. no. 75, a.u. no. 139, “Czechoslovakia”.
- Archives of Yugoslavia (AJ), Belgrade, f. Central Administration for Foreign Trade 1919-1920 (1919-1927) (CUT), b. no. 5, a.u. no. 7, “Incorporation, Activities and Concluding International Agreements”.
- Archives of Yugoslavia (AJ), Belgrade, f. Ministry of Trade and Industry of the Kingdom of Yugoslavia 1918-1945 (MTI), b. no. 229, a.u. no. 694, “Czechoslovakia”.
- Archives of Yugoslavia (AJ), Belgrade, f. Ministry of Trade and Industry of the Kingdom of Yugoslavia 1918-1945 (MTI), b. no. 229, a.u. no. 696, “Czechoslovakia”.
- Archives of Yugoslavia (AJ), Belgrade, f. Ministry of Trade and Industry of the Kingdom of Yugoslavia 1918-1945 (MTI), b. no. 230, a.u. no. 698, “Czechoslovakia”.
- Archives of Yugoslavia (AJ), Belgrade, f. Ministry of Trade and Industry of the Kingdom of Yugoslavia 1918-1945 (MTI), b. no. 231, a.u. no. 701, “Czechoslovakia”.
- Archives of Yugoslavia (AJ), Belgrade, f. Ministry of Trade and Industry of the Kingdom of Yugoslavia 1918-1945 (MTI), b. no. 231, a.u. no. 703, “Czechoslovakia”.
- Archives of Yugoslavia (AJ), Belgrade, f. Ministry of Trade and Industry of the Kingdom of Yugoslavia 1918-1945 (MTI), b. no. 227, a.u. no. 692, “Czechoslovakia”.
- Archives of the Ministry of Foreign Affairs (AMZV), Prague, f. IV. Section – National Economy (IVS), b. no. 376.
- Archives of the T. G. Masaryk Institute (AÚTGM), Prague, f. Edvard Beneš I (EB I), b. no. 84, inventory number (inv. no.) 397, signature (sign.) R 1851.

Literatúra

- Avramovski, Ž. (1983). Basic Factors Influencing the Foreign Policy Position of the Kingdom of Yugoslavia. In V. Šťastný, M. Šesták (Eds.), *Czechoslovakia and Yugoslavia from 1929 to the Collapse of Bourgeois Social, Political and Economic Systems*. (319-333). Prague: Československo-sovětský institut. [In Serbian]
- Balaban, M. (2016). *Yugoslav-Czechoslovak Economic Relations between 1918 and 1938 (Doctoral dissertation)*. Brno, Masaryk University. Available at: https://is.muni.cz/th/rrotu/Milan-Balaban-dissertation__final_.pdf.
- Balaban, M. (2024). Czechoslovak Capital in Interwar Yugoslavia: Economic Influence and Investments. *Srpski istorijski časopis*, VII (7), 174-202. doi:10.7251/SIC2407008B [In Serbian]
- Cvetković, V. Lj. (2006). *Economic Relations between Yugoslavia and France 1918-1941*. Beograd: Institut za noviju istoriju Srbije. [In Serbian]
- Dimitrijević, B, Sretenović, S. (2008). Foreign Policy of the Kingdom of Serbs, Croats and Slovenes/Yugoslavia 1918-1941. *Istorija 20. veka*, XXVI (2), 44-84. [In Serbian]
- Dimitrijević, S. (1958). *Foreign Capital in the Economy of Former Yugoslavia*. Beograd: Nolit. [In Serbian]
- Đorđević, B. (1960). *Overview of Treaty Trade Policy from the Establishment of the State of Serbs, Croats and Slovenes to 1941*. Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti. [In Serbian]
- Dudek, F. (1983). On the Issue of Economic Development of Czechoslovakia in 1929-1938. In V. Šťastný, M. Šesták (eds.). *Czechoslovakia and Yugoslavia from 1929 to the Collapse of Bourgeois Social, Political and Economic Systems*. (421-435). Prague: Československo-sovětský institut. [In Czech]
- Đurović, S. (1986). *State Intervention in the Industry of Yugoslavia (1918-1941)*. Beograd: Institut za savremenu istoriju. [In Serbian]
- Foreign Trade of the Czechoslovak Republic in 1928. Part II.* (1930). Prague: Státní úřad statistický. [In Czech]
- Hadžirović, A. (1983). Characteristics of the Economic and Social Structure in Bosnia and Herzegovina 1931-1941. In V. Šťastný, M. Šesták (eds.). *Czechoslovakia and Yugoslavia from 1929 to the Collapse of Bourgeois Social, Political and Economic Systems*. (460-478). Prague: Československo-sovětský institut. [In Bosnian]
- Holásek, P. (1983). Establishing Diplomatic Relations between Czechoslovakia and Successor States (1918-1922). *Historický časopis*, XXXI (5), 689-710. [In Slovak]
- Hradečný, P. (1988). *Political Relations between Czechoslovakia and Yugoslavia in 1925-1928 in Foreign and Domestic Context*. Praha: Academia.
- Jančík, D, Kubů, E. (1999). Foreign Trade - An Active or Passive Factor of Foreign Policy? (Comparison of the Czechoslovak and German approaches in mutual relations). In: J. Valenta, E. Voráček (eds.). *Czechoslovakia 1918-1938: The Fate of Democracy in Central Europe 1*. (310-318). Prague: Historický ústav. [In Czech]
- Kárník, Z. (2002). *The Czech Lands in the Era of the First Republic (1918-1938). Volume Two. Czechoslovakia and the Czech Lands in Crisis and Danger (1930-1935)*. Prague: Libri. [In Czech]
- Kolářík, J. (1931). The New Czechoslovak-Yugoslav Trade Agreement. *Slovanský přehled*, 23 (1), 565-573. [In Czech]

- Kosta, J. (1999). Foreign Trade of Czechoslovakia (1918-1937). In: J. Valenta, E. Voráček (eds.). *Czechoslovakia 1918-1938: The Fate of Democracy in Central Europe 1*. (335-346). Prague: Historický ústav. [In Czech]
- Kovačević, R. (2015). World Trade and Industrialization of the Yugoslav Economy in the Period between the First and Second World Wars - Consequences of the Great Economic Crisis of 1929. *Ekonomске ideje i praksa*. 5 (18), 21-52. [In Serbian]
- Kršev, B. (2007). *Financial Policy of Yugoslavia 1918-1941*. Novi Sad: Prometej. [In Serbian]
- Kubů, E, Pátek, J. (2000). *Myth and Reality of Czechoslovakia's Economic Advancement Between the World Wars*. Prague: Karolinum. [In Czech]
- Lacina, V. (1976). Problems of the Sectoral Structure of Czechoslovak Industry in 1918-1930. In *Československý časopis historický*, 24 (6), 821-849. [In Czech]
- Lacina, V. (1990). *The Formation of the Czechoslovak Economy 1918-1923*. Prague: Academia. [In Czech]
- Lacina, V. (1994). Who Made Decisions in Economic Policy. In: L. Slezák, V. Lacina (eds.). In *State Economic Policy in the Economic Development of the First Czechoslovak Republic*. Prague: Historický ústav. [In Czech]
- Lacina, V. (1995). Growth Rate and Stages of Economic Development in Interwar Czechoslovakia. In *Český časopis historický*, 93 (2), 223-243. [In Czech]
- Lacina, V. (1996). Dynamics of Industrial Development in Interwar Czechoslovakia. In *Český časopis historický*, 94 (2), 281-302. [In Czech]
- Lacina, V. (1997). Foreign Trade in the Years of the First Czechoslovak Republic. In *Český časopis historický*, 95 (1), 110-139. [In Czech]
- Mičić, S. (2017). *The Balkan and Danubian Concept of Yugoslav Foreign Policy (1925-1938)*. (doctoral dissertation). Beograd: Univerzitet u Beogradu. Available at: https://reff.f.bg.ac.rs/bitstream/handle/123456789/4141/Micic_Srdjan.pdf?sequence=1&isAllowed=y. [In Serbian]
- Government Regulation of the Czechoslovak Republic of May 18, 1920. (1920). In *Collection of Laws and Regulations of the Czechoslovak State*, 3 (75), 993-994. [In Czech]
- Pátek, J. (1992). Czechoslovak Banks and the International Credit Market. *Hospodářské dějiny = Economic history*. 20 (1), 113-126. [In Czech]
- Pavel, J. (2004). *Size and Structure of National Défense Expenditures in Czechoslovakia, 1918-1938*. Prague: Národohospodářský ústav Josefa Hlávky. [In Czech]
- Pirjevec, J. (2000). *Yugoslavia 1918-1992*. Prague: Argo. [In Czech]
- Průcha, V. (1974). *Economic History of Czechoslovakia in the 19th and 20th Centuries*. Prague: Svoboda. [In Czech]
- Průcha, V. (2004). *Economic and Social History of Czechoslovakia 1918-1992*. Brno: Doplněk. [In Czech]
- Rašín, A. (1919). *Speech of Finance Minister Alois Rašín, PhD, on Transitional Economy at the Meeting of the Young Generation of ČStD, December 13, 1918, in the Měšťanská Beseda, Prague II*. Prague: Pražská akciová tiskárna. [In Czech]
- Sládek, Z. (1976). Economic Relations Between Czechoslovakia and the Balkan Peninsula States in 1918-1938. *Slovenské historické studie*, 11 (1), 140-174. [In Czech]

- Sládek, Z. (1985). Economic Cooperation of the Little Entente Countries in 1934-1938. In *Istorija 20. veka*, 3 (1), s. 33-68. [In Serbian]
- Sládek, Z. (1988). The Economic Little Entente and Its Failure. In *Historický časopis*. 36 (6), 869-884. [In Czech]
- Sládek, Z. (2000). *The Little Entente 1919-1938*. Prague: Karolinum. [In Czech]
- Šesták, M. et al. (1998). *History of the South Slavic Countries*. Prague: Nakladatelství Lidové noviny. [In Czech]
- Škerlová, J. (2014). *Fidelity for Fidelity? Czechoslovak-Yugoslav Political Relations 1929-1934: Wishes, Variances, Reality*. Masaryk University, Brno. Available at: https://is.muni.cz/th/k01v0/DIZERTACE_FINAL_IS.pdf. [In Czech]
- Škerlová, J. (2015). Milan Hodža and the South Slav. In: V. Goněc, M. Pekník (eds.). *Milan Hodža as an Actor in International Relations*. Bratislava: Veda. [In Czech]
- Tejchman, M, Škerlová, J. (2019). Czechoslovak-Yugoslav Relations. In: L. Hladký et al. (eds.). *Czech Relations with the Nations and Countries of Southeastern Europe*. Zagreb: Srednja Europa.
- Vinaver, V. (1985). Contrasts Between Yugoslav and Czechoslovak Foreign Policy – A Contribution to the History of the Danube Region 1919-1929. In *Zbornik Matice srpske za istoriju*. 31 (1), 19-41. [In Serbian]